

УДК 595.425 *Saproglyphidae*

В. Д. Севастьянов, д-р біол. наук, проф., зав. каф.

Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова, кафедра зоології,
вул. Дворянська, 2, Одеса, 65026, Україна

ВИЗНАЧНИК РОДІВ КЛІЩІВ РОДИНИ *SAPROGLYPHIDAE* (*SARCOPTIFORMES*) ФАУНИ СВІТУ ПО САМИЦЯМ ТА САМЦЯМ

Публікація є продовженням визначника окремих стадій розвитку кліщів родини *Saproglyphidae*. З 27 родів світової фауни сапрогліфід лише в 15 родах відомі самиці і тільки в восьми родах — самці; в двох родах невідомі гіпопуси. На відміну від визначника по гіпопусам, у визначнику по самицях вказівка на рід супроводжується його синонімами, даними про його об'єм, посиланнями на літературу, що характеризує морфологію та біологію окремих видів роду.

Ключові слова: акарологія, кліщі, визначник, систематика, зоогеографія.

За час після публікації складеного нами визначника родів *Saproglyphidae* по гіпопусам [1] накопичився значний матеріал по опису статевозрілих стадій розвитку кліщів, що дозволяє скласти визначники їх родів по самцям та самицям. До ревізії родини *Saproglyphidae* ми вважаємо недоцільним відновлення родини *Hemisarcoptidae* Oudemans, 1904 = *Nanacaridae* Oudemans, 1923 [2] і, в результаті, вилучення ряду родів з родини *Saproglyphidae*.

Крім того, на нашу думку, є передчасним вважати *Saproglyphidae* Oudemans, 1924 синонімом родини *Winterschmittidae* Oudemans, 1924 [3].

Анатомічні терміни та номенклатура щетинок подається нами по [4].

Визначник по самицям

1 (2) Щетинки *sci* значно довші щетинок *sce*.

1. *Kennethiela* Cooreman, 1954.

Тип роду *Ensliniella trisetosa* Coor., 1942.

Один вид. США. Паразит ос *Ancistocerus* [5].

2 (1) *sci* значно коротші за *sce*, лише зрідка дорівнюють останнім.

3 (24) *sci* значно коротші за *sce*.

4 (9) Предлапки на всіх лапках на вершині без кігтиків або кігтики непарні.

5 (6) Вершина всіх предлапок лише з присосками.

2. *Sapracarus* Fain et Philips, 1978.

Тип роду *Sapracarus tuberculatus* Fain et Philips, 1978.

Один вид. США. В гніздах совки *Otus asio* [6].

6 (5) Основа предлапки озброєна значним загнутим шипом або трьома шипиками на її внутрішній поверхні.

7 (8) Основа предлапки озброєна значним загнутим шипом.

3. *Nanacarus* Oudemans, 1903

(*Congovidiella* Fain et Elsen, 1971) [2].

Тип роду *Nanacarus minutus* Oudemans, 1903.

Чотири види: всевітньо на бджолах та гризунах [4]; Бурятія — в гнилій деревині [7]; Угорщина — в порохні кліток кроликів [8]; Чехія — у ґрунті [9].

8 (7) У основи предлапки три невеличкі шипики.

4. *Nanacaroides* Volgin et Mironov, 1979

(*Congovidia* Fain et Elsen, 1971).

Тип роду *Nanacaroides elongatus* Volgin et Mironov, 1979.

Один вид. Хабаровський край. У гнилому трутовику [7].

9 (4) Предлапки на вершині з роздвоєними кігтками.

10 (13) Покриви в дрібненьких шипиках або в кратероподібних заглибинах.

11 (12) Покриви в дрібненьких шипиках. Проподосомальний щиток дзвоникоподібний.

5. *Sphexicozela* Mahunka, 1970.

Тип роду *Sphexicozela connivens* Mahunka, 1970.

Один вид. Угорщина. На осі *Polistes gallica* [10].

12 (11) Покриви в кратероподібних заглибинах. Проподосомальний щиток іншої форми.

6. *Suidasia* Oudemans, 1905

(*Aphelinia* Oudemans, 1923; *Chibidaria* Sasa, 1952).

Тип роду *Suidasia pontifica* Oudemans, 1905.

Шість видів. Азія, Африка, Австралія, тропічна Америка. Ев-рібіонтні види [11].

13 (10) Покриви тіла гладенькі.

14 (15) Проподосомальний щиток відсутній. Довжина щетинок he, d3, d4, lp, sae та sci однакова.

7. *Pontopidania* Oudemans, 1925.

Тип роду *Tyroglyphus littolaris* Halbert, 1920.

Один вид. Ірландія. В вологих морських водоростях [4].

15 (14) Проподосомальний щиток наявний. Пропорції вказаних щетинок інші.

16 (17) Щетинки d4, lp, sae виходять з конусовидних бородавок та дорівнюють 60—90 відсоткам довжини тіла.

8. *Saproglyphus* Berlese, 1890.

Тип роду *Saproglyphus neglectus* Berlese, 1890.

Два види. Західна Європа та територія колишнього СРСР. Ев-
рібіонтний вид [4]. Сахалінська обл. На корі берези [12].

17 (18) Лише одна з трьох пар вказаних щетинок довша половини
тіла або всі три пари значно коротші.

18 (21) Кінець тіла з однією парою щетинок.

19 (20) Щетинки не відсутні. Найдовша щетинка гістеросоми d5.

9. *Acalvolia* Fain, 1971.

Тип роду *Vidia squamata* Oudemans, 1909.

Один вид. Західна Європа. В гніздах птахів [13].

20 (19) Щетинки не наявні. Найдовша щетинка гістеросоми sa1.

10. *Calvolia* Oudemans, 1911.

Тип роду *Calvolia hagensis* Oudemans, 1911.

Відомо більше тридцяти всесвітньо поширених еврибіонтних
видів. Самці відомі лише у дев'яти видів [4, 12, 14, 15].

21 (18) Всі щетинки опістосоми не перевищують половини щетин-
ки sc.

22 (23) Щетинки d1–d3 мікрохети. Відстань між їх вершинами в
5–6 разів перевищує їх довжину.

11. *Parawinterschmidtia* Chaustov, 2000.

Тип роду *Calvolia kneissli* Krausse, 1919.

Один вид. Крим. Німеччина. Під корою хвойних дерев [3].

23 (22) Вершина кожної з пар щетинок d послідовно заходить за
основу наступної пари.

12. *Vidia* Oudemans, 1905.

Тип роду *Vidia undulata* Oudemans, 1905.

Сім видів. Європа [3]. США [16]. На осах роду *Megachile*.

24 (3) Щетинки sc1 приблизно дорівнюють sc.

25 (26) Задні преанальні щетинки втричі довші передніх.

13. *Vespacarus* Baker et Cunliffe, 1960.

Тип роду *Vespacarus rufovestris* Baker et Cunliffe, 1960.

Десять видів. Південна Америка. В осиних гніздах [17].

26 (25) Різниця в розмірах преанальних щетинок незначна.

27 (28) Епігіній відсутній. Яйцеродильний отвір між ногами IV.

14. *Winteschmidtia* Oudemans, 1923.

(*Afrocalvolia* Fain et Elsen, 1981)

Тип роду *Suidasia hamadryas* Vitzthum, 1923.

Сім сапробіонтних видів. Західна Європа [3].

28 (27) Епігіній присутній. Яйцеродильний отвір між ногами III
та IV.

15. *Ensliniella* Vitzthum, 1925.

Тип роду *Ensliniella parasitica* Vitzthum, 1925.

Два всесвітньо поширені види пов'язані з осами роду *Odynerus* [4, 18].

В таблиці не приведені самиці роду *Monobiacarus* Baker et Cunfiff, 1960.

Визначник по самцям

1 (2) З анальними присосками та присосками на лапках IV.

***Pontopidania* Oudemans, 1925.**

2 (1) Черевні присоски та присоски на лапках IV відсутні.

3 (6) З присосками на вершині лапок I та II.

4 (5) На присосках кігтекоподібні вирости.

***Shpexicozela* Mahunka, 1970.**

5 (4) Поверхня присосок гладенька.

***Acalvolia* Fain, 1971.**

6 (3) Без присосок на лапках I та II.

7 (8) Проподосомальний щиток відсутній або на препаратах ледве проглядається.

***Saproglyphus* Berlese, 1890.**

8 (7) Проподосомальний щиток чіткий, різко відокремлений від сусідніх покривів.

9 (10) Проподосомальний щиток позаду з ромбовидним виростом, його закінчення гостре.

***Nanacaroides* Volgin et Mironov, 1979.**

10 (9) Задній край проподосомального щитка не гострокінецьний, без ромбовидного виросту.

11 (14) Покриви дорсально та вентрально в різноманітних потовщеннях.

12 (13) Покриви в лускоподібних потовщеннях.

***Suidasia* Oudemans, 1905.**

13 (12) Покриви в густих повздовжніх складках.

***Winteschmidtia* Oudemans, 1923.**

14 (11) Покриви гладенькі. Проподосомальний щиток в різноманітній штриховці.

15 (16) Проподосомальний щиток округлий. Вершини рівних d1—d3 не досягають наступних пар щетинок.

***Kennethiela* Cooreman, 1954.**

16 (15) Проподосомальный щиток трапециевидный. Размеры та пропорции щетинок d1—d3 інші.

17 (18) Між основами d2 вміщується відстань між основами d3. Різниця в розмірах d1, d2, d3 незначна.

***Ensliniella* Vitzthum, 1925.**

18 (17) Між основами d3 вміщується відстань між d2; d1 в 1,5–2 рази довші, ніж d2 та d3.

Vidia* Oudemans, 1905.*Література**

1. Севастьянов В. Д., Гед Хамада Хассан. Обзор родов клещей семейства *Saproglyphidae* (*Sarcoptiformes*) фауны мира с описанием новых видов рода *Procalvolia* // Зоологический журнал. — 1989. — Т. 68, № 8. — С. 138–143.
2. Fain A. Observation on *Congovidia* Fain et Elsen, 1971 and allied genera (*Acari*, *Hemisarcoptidae*) // Bull. Anns. Soc. r. Belge Ent. — V. 124. — P. 125–130.
3. Хаустов А. А. Клещи семейства *Winterschmidtidae* (*Acari*, *Astigmata*), обитающие в ходах короедов (*Coleoptera*, *Scolytidae*) в Крыму // Вестник зоологии. — 2000. — Т. 34. — С. 50–59.
4. Захваткин А. А. Тироглифоидные клещи (*Tyroglyphoidea*). Фауна СССР. Паукообразные. — М.; Л.: АН СССР, 1941. — 494 с.
5. Cooreman I. Notes et observations sur les Acariens. VI. Sur le genre *Kennethiela* n. gen., parasite des Odyneres du genre *Ancistrocerus* Wesmael // Bull. Inst. roy. Sci. natur. Belgique. — 1954. — V. 30, № 37. — P. 1–10.
6. Fain A., Philips I. R. Astigmatic mites from nests of birds of pray in USA. III. *Sapracarus tuberculatus* g.n., sp.n. (*Acari*, *Astigmata*, *Saproglyphidae*) // Acta Zool. et Pathol. Antverpiensia. — 1978. — № 70. — P. 227–231.
7. Волгин В. И., Миронов С. В. Новые виды и новый род клещей семейства *Saproglyphidae* (*Acarina*, *Acaroidea*) // Фауна и экология паукообразных. Зоологический институт АН СССР. — Л., 1979. — С. 91–98.
8. Halmai Zs., Mahunka S. *Nanacarus hungaricus* sp. n. eine neue *Saproglyphidae* — art aus Ungarn (*Acari*) // Folia entomol. Hung. — 1980. — V. 41, № 2. — P. 265–271.
9. Samsinak K., Vobrakova E. Mites from the city pavement // Vest. cs. Spoben. zool. — 1983. — V. 47. — P. 118–121.
10. Mahunka S. *Sphexicozela cannivens* gen. n., sp. n. (*Acari*, *Acaridoidea*): a new mite from a wasp nest // Parasit. Hung. — 1970. — V. 3. — P. 77–86.
11. Fain A., Philips I. R. Notes on the genus *Suidasia* Oudemans, 1905 with description of new species from Australia (*Acari*, *Astigmata*, *Saproglyphidae*) // Internat. J. Acar. — 1978. — V. 4, № 2. — P. 115–179.
12. Волгин В. И. Новые виды клещей сем. *Saproglyphidae* (*Acariformes*, *Acaroidea*) // Паразитологический сборник. — Л.: Наука, 1980. — Т. 30. — С. 169–179.
13. Fain A., Knülle W. The life cycle of *Acalvolia squamata* (Oudemans, 1909) (*Acari*, *Astigmata*, *Saproglyphidae*) // Internat. J. Acarol. — 1981. — V. 7. — P. 139–142.
14. Türk E., Türk F. Systematic und Ökologic der Tyroglyphiden Mitteleuropäischer *Acarina*. — Leipzig, 1957. — V. 1, № 1. — 231 p.
15. Dusbabek F. Some new species of Tyroglyphoid mites (*Acarina*, *Tyroglyphoidea*), parasitic on bats // Acta. Soc. Zool. Bohemoslov. — 1964. — V. 28, № 3. — P. 220–233.
16. O'Connor B. M., Eichwort J. C. Morphology, ontogeny, biology and systematics of the genus *Vidia* (*Acari*: *Winterschmidtidae*) // Acarologia. — 1988. — V. 29, № 2. — P. 147–174.

17. *Abdel-Rahman J. Mostafa*. A new species of *Vespacarus* (Acarina: Saprogliphidae) associated with the solitary wasp *Parancistrocerus minimoferus* Bohart // *Acarology*. — 1967. — V. 9, № 3. — P. 617—624.
18. *Klompen J. S. H., Lukoschus F. S., O'Connor B. M.* Ontogeny, life history and sex ratio evolution in *Ensliniella kostylevi* (Acari: Winterschmidtidae) // *J. Zool.* — Lond., 1987. — 1987. — V. 213. — P. 591—607.

В. Д. Севастьянов

Одесский национальный университет им. И. И. Мечникова, кафедра зоологии,
ул. Дворянская, 2, Одесса, 65026, Украина

**ОПРЕДЕЛИТЕЛЬ РОДОВ КЛЕЩЕЙ СЕМЕЙСТВА
SAPROGLYPHIDAE (SARCOPTIFORMES) ФАУНЫ МИРА
ПО САМКАМ И САМЦАМ**

Резюме

Публикация является продолжением определителя отдельных стадий развития клещей родов семейства *Saprogliphidae*.

Из 27 родов мировой фауны сапроглифид только в 15 родах известны самки и только в 8 родах — самцы; в 2 родах неизвестны гипопусы.

В отличие от определителя по гипопусам, в определителе по самкам название рода сопровождается его синонимами, данными о его объеме, ссылками на литературу, характеризующую строение и особенности отдельных видов рода.

Ключевые слова: акарология, клещи, определитель, систематика, зоогеография.

V. D. Sevastyanov

Odessa National I. I. Mechnikov University, Department of Zoology,
Dvoryanskaya St., 2, Odessa, 65026, Ukraine

**THE DEFINITION OF MITES GENERA, BELONGING TO
SAPROGLYPHYDAE (SARCOPTIFORMES) FAMILY OF WORLD
FAUNA ON FEMALES AND MALES**

Summary

The given publication is the continuation of the separate stages development of mites, belonging to the genera of *Saprogliphidae* family.

Females are known only for 15 genera from the 27 genera of world fauna of Saprogliphides; males — only for 8 genera; hypopii are unknown for 2 genera.

Unlike the hypopii definition the name of genus is attended by its synonyms, the data about its volume, and also the references, characterizing the structure and the peculiarities of the biology of the individual species of given genus in the female definition.

Key words: acarology, mites, definition, systematic, zoogeography.